

Asia: VN/1393/2020

Työryhmän mietintö lähestymiskiellon tehostamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

Lähisuhdeväkivallan eri ilmenemismuodot tulee ottaa huomioon riskinarvioinnissa samoin kuin seksuaaliväkivallan yleisyys ja sen ilmenemismuodot. Arvioinnissa poliisin tukena on välttämätöntä käyttää esimerkiksi oikeuspsykiatrista osaamista ja lähisuhdeväkivaltaan kuin myös seksuaaliväkivaltaan perehtyneitä asiantuntijoita Suomessa. Nykyiset toimintamallit ovat hyvä alku laajemmalle riskinarviointimenetelmien käyttöön ottamiselle, mutta ne eivät ole olleet riittäviä estämään henkirikoksia esimerkiksi avioerotilanteissa tai lapsiin kohdistuneita jatkuvia rikoksia.

Marak-toimintamallin laajentaminen on tarpeen, mutta joidenkin arvioiden mukaan se on liian hidas tapa reagoida vakaviin ja kiireellisiin tapauksiin. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla toiminta voisi olla pienalueittain organisoitunutta, jotta tieto kulkisi nopeammin ja tilanteisiin voitaisiin reagoida nopeammin.

2. Lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

Työryhmän mietinnössä ei ole ehdotettu lisäyksiä lakiin lähestymiskiellosta sen 1 §:ssä mainittuihin kiellon määräämisen edellytyksiin. Pidämme sitä puutteena, joka vielä on mahdollista korjata. Lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiin pitää lisätä erikseen myös vaara joutua seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavan teon kohteeksi. Lisäyksellä parannettaisiin lähestymiskiellon tehokkuutta monissa tilanteissa, joihin nykyisen lain mukaan ei ole voitu puuttua. Nyt edellytyksenä mainitaan vain henkeen ja terveyteen tai vapauteen kohdistuva uhka eikä pykälän sanamuotoa ole ehdotettu muutettavasi työryhmän mietinnössä. Kun kuitenkin yksi tärkeimmistä Grevionkin esille nostamista ja myös uudistuksen alkuperäisistä tavoitteista on voimistaa naisten ja lasten oikeuksia väkivallan uhreina ja estää juuri lähestymiskiellon avulla heitä joutumasta tällaisten tekojen kohteeksi, on välttämätöntä lisätä seksuaaliväkivallan uhka lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiin. Valtion positiivinen toimimisvelvollisuus koskee myös seksuaalirikoksia. Monissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuissa on korostetusti nostettu esiin myös seksuaalinen väkivalta. Esimerkiksi lapsiin, mutta myös muihin haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin kohdistuvien seksuaalirikosten estäminen ja uhrien suojelu on valtion velvollisuutena, ja siksi myös näiden rikosten uhan lisääminen kiellon määräämisen perusteeksi on erittäin tärkeää

ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Esimerkiksi poliisin määräämän väliaikaisen lähestymiskiellon avulla kyettäisiin estämään toistuva seksuaaliväkivalta tai sen näkeminen perheessä kuin myös uhkatilanteet perheen ulkopuolella kuten koulujen ja päiväkotien lähialueilla, naapurustossa tai sosiaalisessa mediassa. Suojelukohteina näissä tilanteissa pääsääntöisesti ovat haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt kuten lapset. Seksuaaliväkivallan vaara voi olla kysymyksessä myös esimerkiksi vaikeissa erotilanteissa, joissa seksuaaliväkivaltaa joutuvat seuraamaan usein myös lapset. Lähestymiskiellolla voitaisiin ehkäistä myös alaikäisen lapsen vieminen laittomasti pois Suomesta muun muassa sukuelinten silpomistarkoituksissa tai pakkoavioliiton solmimiseksi ulkomailla.

Seksuaaliväkivaltaa koskeva lisäys tulee tehdä myös ehdotettuun pykälään 3a Teknisesti valvottu lähestymiskielto.

3. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

Viran puolesta määrättävien väliaikaisten lähestymiskieltojen määrääminen toivottavasti lisääntyy uudistuksen jälkeen. Tärkeä muutos on muun muassa se, että arviota lähestymiskiellolla suojattavan kyvystä itse hakea lähestymiskieltoa viranomaisen ei tarvitsisi enää tehdä. Tältä osin viitataan lausuntoomme kohdassa 2, lähestymiskiellon määräämisen edellytykset. Poliisin määräämän väliaikaisen lähestymiskiellon avulla kyetään estämään esimerkiksi toistuva seksuaaliväkivalta tai sen näkeminen perheessä kuin myös uhkatilanteet perheen ulkopuolella kuten koulujen ja päiväkotien lähialueilla, naapurustossa tai sosiaalisessa mediassa. Suojelukohteina näissä tilanteissa pääsääntöisesti ovat haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt kuten lapset. Seksuaaliväkivallan vaara voi olla kysymyksessä myös esimerkiksi vaikeissa erotilanteissa, joissa seksuaaliväkivaltaa joutuvat seuraamaan usein myös lapset. Väliaikaisella lähestymiskiellolla voitaisiin ehkäistä myös alaikäisen lapsen vieminen laittomasti pois Suomesta muun muassa sukuelinten silpomistarkoituksissa tai pakkoavioliiton solmimiseksi ulkomailla.

4. Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä

Lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä olisi aina varmistettava myös suojattavan turvallisuus. Videointimahdollisuuden käyttöön ottaminen lähestymiskieltoasioissa olisi tarpeen. Tukipalvelujen varmistaminen lähestymiskieltoa hakevalle pitää kuulua kaikkien viranomaisten velvollisuuksiin.

5. Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Väkivallan uhrien ohjaaminen tukipalveluihin on tärkeä uhrien oikeuksien toteutumiseksi. Tälläkin hetkellä esitutkintalaissa on poliisille säädetty velvollisuus ohjata asianomistaja tukipalveluihin, mutta ainakin seksuaalirikosten uhrien ja myös osittain lähisuhdeväkivallan uhrien ohjaaminen erityistukipalveluihin ei ole toteutunut uhridirektiivin alkuperäisen tavoitteen mukaisesti. Esimerkiksi Raiskauskriisikeskus Tukinaisen pariin poliisi vain äärimmäisen harvoin on ohjannut seksuaalirikosten asianomistajia tai välittänyt heidän tietojaan keskuksen. Tukipalveluihin ohjaamisen tulisi viranomaisessa tapahtua matalalla kynnyksellä ilman tiukkaa etukäteisharkintaa tuen tarpeellisuudesta.

Tekijöille suunnattuja, tehokkaiksi koettuja palveluja tulisi kehittää, mutta väkivallan uhrin tai lasten osallistumista väkivaltaisen henkilön ongelmien ratkaisemiseen tulisi ensisijaisesti välttää uudelleen traumatisoitumisen estämiseksi.

6. Oikeudellinen apu

Oikeudellista apua koskeva ehdotettu muutos on erittäin tärkeä lähestymiskiellon hakijan oikeuksien turvaamiseksi, ja mitä ilmeisimmin se tulee lisäämään jatkossa lähestymiskieltohakemusten määrää. Oikeusavustajan saaminen lähestymiskiellon hakijan taloudellisista olosuhteista riippumatta ROL 2 luku 1 a§:n mukaisesti on odotettu ja pitkään toivottu uudistus. Ehdotettuun 14 a§:ään pitää kuitenkin ehdottomasti lisätä seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistunut rikos. Edellytys saada oikeusavustaja vastaisi siten nykyistä ROL 2 luvun 1 a §:n sisältöä, jolloin seksuaalirikosten, lähisuhdeväkivallan ja ihmiskaupan uhrit voivat saada oikeusavustajan taloudellisista olosuhteista riippumatta rikosprosessin kaikissa vaiheissa virallisen syytteen alaisissa rikoksissa. Oikeusapua tarvitaan useimmiten jo hakemuksen tekemisessä ja lähestymiskieltoa koskevaan oikeuskäsittelyyn valmistautumisessa.

Pykälän alku tulisi kuulua näin:

"14 a §, Oikeudenkäyntiavustaja

Tuomioistuimien voi määrätä lähestymiskiellon hakijalle oikeudenkäyntiavustajan, jos hakemuksen perusteena on hakijan henkeen, terveyteen, vapauteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistunut rikos...."

7. Oikeudenkäyntimaksu

Oikeudenkäyntimaksun poistaminen lähestymiskieltoasioissa on tärkeä ja toivottu uudistus. Taloudelliset riskit ovat olleet tähän asti monissa tapauksissa este lähestymiskieltohakemuksen tekemiselle, kun pelkona on ollut hakemuksen hylkääminen ja sen seurauksena syntyvät oikeudenkäyntikulut.

8. Lasten asema

Lasten aseman korostaminen lähisuhdeväkivallan ja seksuaaliväkivallan uhreina niin itse rikoksen kokeneena kuin sen nähneenä on syytä vielä ottaa uudelleen tarkasteluun. Seksuaalirikosten yleisyyden vuoksi lasten ja nuorten suojaaminen seksuaalirikokselta ja erityisesti toistuvilta rikosten uhalta tulee olla peruste myös lähestymiskiellon ja väliaikaisen lähestymiskiellon määräämiseksi. Tekninen valvonta omalta osaltaan olisi tärkeä tehoste laajennettuun lähestymiskieltoon, ja se voisi toimia ennaltaehkäisevästi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa.

Ilmainen oikeusapu tulee auttamaan lähestymiskiellohakemusten tekemisessä myös silloin, kun lapsi on vaarassa joutua vakavan rikoksen kohteeksi eikä hänen omalla vanhemmallaan ole halua, tietoa tai taitoa tehdä sitä lapsen puolesta.

Niissä tapauksissa, kun suojattava on alaikäinen, tekniseen valvontaan voi liittyä haasteita. Sen vuoksi lasten suojaamisen osalta tulee vielä pohtia tarkemmin valvonnan teknistä toteuttamista laajennetussa lähestymiskiellossa lapsen ikätaso huomioon ottaen.

Lasten osalta kaikki hänelle mahdolliset tukipalvelut tulee turvata kaikissa lähestymiskieltoon liittyvissä asioissa jo ennen lähestymiskiellon määräämistä. Alaikäisten kohdalla lastensuojelutoimet ja muun muassa lastenpsykiatriset palvelut täytyy olla viranomaisten tiedossa ja käytettävissä.

9. Lähestymiskiellon valvonta

Teknisen valvonnan osalta ei ole muuta lausuttavaa kuin, että toivottavasti viranomaisen resurssit riittävät valvonnan käyttöön ottamisessa ja viranomaisten yhteistyön tehostamisessa. Informaatio uhrille on tärkeää, mutta yhtä tärkeää on välittää uhrille tieto siitä, että tukipalvelut ovat hänen osaltaan koko ajan käytettävissä ja missä vaiheessa vain hän niitä tarvitsee. Erityisesti on varmistettava teknisen valvonnan toimivuus kaikissa tilanteissa ja vuorokauden ympäri.

Seksuaaliväkivaltaa koskeva lisäys tulee tehdä myös ehdotettuun pykälään 3a Teknisesti valvottu lähestymiskielto.

Niissä tapauksissa, kun suojattava on alaikäinen, tekniseen valvontaan voi liittyä haasteita. Sen vuoksi lasten suojaamisen osalta tulee vielä pohtia tarkemmin valvonnan teknistä toteuttamista laajennetussa lähestymiskiellossa lapsen ikätaso huomioon ottaen. Tekninen valvonta omalta osaltaan olisi tärkeä tehoste laajennettuun lähestymiskieltoon, ja se voisi toimia ennaltaehkäisevästi myös lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa.

10. Lähestymiskiellon rikkominen

Lähestymiskiellon rikkomista koskevan asian käsittelyn nopeuttaminen ja käsittelyn säätäminen kiireelliseksi kaikissa oikeusprosessin vaiheissa on tärkeää, jotta lähestymiskiellon rikkomisen uhat ja seuraukset ylipäättään tulevat viranomaisten tietoon. Samoin sähköiseen valvontaan liittyvien velvoitteiden rikkominen on tärkeää käsitellä kiireellisenä lähestymiskiellolla suojattavan henkilön turvallisuuden suojaamiseksi.

11. Ehdotuksen vaikutukset

-

12. Muuta

-

Silver Riitta
Tukinainen ry - Raiskauskriisikeskus Tukinainen